

HALK EĞİTİMİ ÖRGÜTLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE HALK EĞİTİMİ ÖRGÜTÜNE AÇIK SİSTEM YAKLAŞIMI

Doç. Dr. Meral TEKİN

Bu çalışmada, halk eğitimi örgütlerinin özellikleri üzerinde durulmakta ve bu örgütlerin açık sistemler olarak gerçekleştirmesi gereken uygulamalara yer verilmektedir.

A- Halk Eğitimi Örgütlerinin Özellikleri

Bir halk eğitimi örgütünün aşağıda belirtilen özellikleri taşıması gerekir:

1. Halk Eğitimi örgütlerinin özel amaçları, katılanların (hizmet çevresi) amaçları yönünde tanımlanmak durumundadır. Katılanların amaçlarında çeşitlenme söz konusu olacağından örgütsel amaçlar çeşitlenmiştir. Dolayısıyla halk eğitimi örgüt yöneticileri, amaçları birbirlerine göre farklılaşma gösteren birey ya da gruplarla karşı karşıya bulduklarını kabul etmek durumundadırlar.

2. Halk eğitimi örgütleri, çoğunlukla toplumun yetişkin kesimine hizmet götürürler. Bu örgütsel düzenlemelerde yetişkinlerin ve yetişkinlerin öğrenmeye ilgisiz özelliklerinin dikkate alınmasını gerektirir. Bu düzenlemeler; eğitime katılma modellerinde (eğitime katılmanın tek bir biçimi olmamalıdır); başarının değerlendirilmesinde (katı bir not ve değerlendirme sistemi olmamalıdır); katılmaya ilişkin esnekliklerde (katılmaya engel konulmamalıdır); katılmayı kolaylaştırıcı kurumsal uygulamalarda (ulaşım olanakları, kreş ve çocuk bakımına ilişkin düzenlemeler) kendini gösterir.

3. Halk eğitimi örgütlerinde, dış verimliliğin yüksek olması gerekir.

4. Halk eğitimi örgütlerinde, merkezden yönetimden çok yerinden yönetim esastır.

5. Halk eğitimi örgütlerinde, öğretici kadronun sürekli olmaması durumu söz konusu olabilir. Halk eğitimi örgütleri halkın var olan eği-

tim ihtiyaçlarına dayalı hizmet ürettikleri için, eğitim ihtiyacı ortadan kalktığında, öğretici personele olan ihtiyaç da ortadan kalkabilir. Bu nedenle tam zamanlı olarak çalışmayan eğitim personelinin yetişkin eğitimi konusunda bilgilendirilmesini amaçlayan hizmet içi eğitim programları özel önem taşır.

6. Halk eğitimi örgütlerinin denetim sistemi de farklılık göstermek zorundadır. Programlarda standartlığın olmaması, bireyin ya da grubun kendi hızını ayarlamasının gerekliliği gibi nedenler, halk eğitimi örgütlerinin, örgün eğitime benzer süreçlerle denetlenemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Bir halk eğitimi örgütünün, yukardaki özellikleri taşıması, açık sistem özelliği göstermesine bağlıdır.

B- Halk Eğitimi Örgütüne Açık Sistem Yaklaşımı

Carrol ve Tosi, "örgütsel açıdan sistemi, çevresindeki sistemlerden girdiler alan, onlara çıktılar vererek hizmet eden, birbirine bağımlı alt sistemlerden oluşan, çevre sistemleriyle sınırlanmış bulunan bir bütündür" şeklinde tanımlamaktadır (Başaran, 1984, s. 63).

Bursalıoğlu örgütleri kapalı sistemler olarak görmeyen bir yanılığın olduğuna, "bir örgütün ömrünün açık olduğu oranda arttığına dikkat çekmektedir" (Bursalıoğlu, 1978, s. 54). Başaran bir "örgütte, toplumsal açık sistemin tüm özelliklerinin bulunduğu" belirtmektedir (Başaran, 1984, s. 64).

Açık sistem yaklaşımında örgüt-çevre etkileşimi ön plana çıkmaktadır:

Çevre ile etkileşimi öngören açık sistem teorisi, çevreyi ön plana aldığından, okul çevre ilişkisini daha çok önemseyebilir. Sistem ilkeleri açısından ele alındığından okul ve çevrenin birbirini etkilemesi aynı amaçlara dönük çalışması, birlik ve bütünlük özelliği göstermesi, aralarındaki ilişkilerin niteliklerinden fazla önemsenmesi ve birindeki değişmeyi diğerinin izlemesi beklenir (Bursalıoğlu, 1978, s. 87).

Halk eğitimi örgütlerinde, örgüt-çevre etkileşiminin sağlanması diğer eğitim örgütlerinden çok daha önemlidir. Çünkü halk eğitimi örgütleri çevrenin var olan eğitim ihtiyaçlarına dayalı hizmet üretirler. Örgüt çevre etkileşimi sağlanarak, çevrenin eğitim ihtiyaçları örgütün

amaçlarına yansıtılamıyorsa, halk eğitimi örgütünün varlık nedeni ortadan kalkar.

Aşağıda belirtilen uygulamalar bir halk eğitimi örgütünün açıklık derecesini artırır.

Araştırma Etkinlikleri :

Halk eğitimi örgütünün, çevrenin eğitim ihtiyaçlarını belirlemeye dönük araştırma çabaları, örgütün amaçları ile çevrenin eğitim ihtiyaçlarını dengeleştirmek açısından özel önem taşır.

Çevrenin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesinde aşağıdaki araştırma yöntemlerinden yararlanılabilir (MEB, 1980, s. 10).

1. Çevre Hakkında İstatistiki Bilgilerin Toplanması: Hizmet çevresinin, ekonomik, mesleki, sosyal ve kültürel özellikleri hakkında tüm veri ve bilgilerin (Nüfus, hane sayısı, okur-yazarlık, eğitim, bebek ölümleri, bölgenin istihdam yapısı, okul türleri, öğretmen sayıları, gönüllü kuruluşlar, mevcut kültürel etkinlikler) sistematik biçimde toplanması gerekir. İstatistiki bilgilerde sürekli değişme söz konusu olacağından bilgilerin toplanması ve dosyalanması işinin de süreklilik göstermesi gerekir.

2. Fabrika, kooperatif, birlik, sanayi kuruluşları ve ticaret odaları, turizm büroları, gönüllü kuruluşlar (gençlik örgütleri, dernekler vb.) hizmet kuruluşları, klinikler, danışma merkezleri, bankalar vb. temsilcileri ile görüşmeler yapılarak eğitim ihtiyaçları ortaya çıkarılabilir.

3. Çevrenin eğitim ihtiyaçları, gözlem, anket inceleme gibi bilimsel araştırma yöntemleri kullanılarak da tesbit edilebilir.

Halk eğitimi örgütünün araştırma etkinliklerini yerine getirmesi, merkeziyetçi bir planlamanın olmamasına, bu konuda yerel düzeyde eğitilmiş bir kadronun varlığına ve halk eğitimi yöneticilerin çevre ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmasına bağlıdır.

Halk Eğitimi Örgütlerinde Yerinde Yönetimin Gerekliği

Günümüzde pek çok ülkede yetişkin eğitimin planlanması ve denetlenmesi yetkisinin illere, yerel kurumlara devredilmesi konusunda bir eğilim vardır (Bülhül, 1984).

Bursalıoğlu hiç bir örgütün tüm merkezden veya yerinden yönetilemediğini ve genellikle ikisinin karışımının uygulandığını, bu karışımda

hangi kavram ağır basıyorsa, örgütün ona göre istediğinin kabul edildiğini belirtmektedir (Bursalıoğlu, 1987, s. 176). Halk eğitimi örgütlerinde de yerinden yönetim kavramının ağır basması gerekir çünkü;

Hizmerin yeterli genişlikte ve nitelikte olabilmesinin anahtarı, ulusal düzeyde değil, yerel düzeyde bulunmaktadır; Zira insan kaynakları ile fiziki olanakların etkin olarak kullanılmasına yönelik mikro planlar ancak yerel düzeyde yapılabilir (Lowe, 1985, s. 183).

Kamu finansmanı desteği ve hizmetin verildiği en alt birimlerde amaca uygun kadrolaşmanın sağlanması koşuluyla yerel kurumlara planlama sorumluluğu vermek şu yararları sağlar:

1. Çevrenin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelmek kolaylaşır. Halkeğitiminin özüne uygundur bu.
2. Toplumdaki değişimleri daha yakından izlemek kolaylaşır.

Bunların doğal sonucu olarak sistemin açıklık derecesi artar ve dış verimliliği yükselir.

Halk Eğitimi Örgütlerinde Dış Verimliliğin Yüksek Olmasınının Gerekliliği :

Verimlilik eğitim planlamasının temel kavramlarından biridir. Bir eğitim sisteminin verimlilik derecesini, sistemin herhangi bir düzeyine ya da belirli bir programa giren öğrencilerle, çıkan öğrenciler ve toplumun eğitilmiş insana olan ihtiyacı arasındaki nitel ve nicel ilişki belirler. Girdiler ile çıktılar arasındaki ilişkiye "iç verimlilik" çıktılarla toplumun ihtiyacı arasındaki ilişkiye de "dış verimlilik" denilmektedir (Bülbül, 1988, s. 399).

Bir halk eğitimi örgütünün dış verimliliği yüksek olmalıdır çünkü, halk eğitimi etkinliklerinin sonuçları toplumda çabuk gözlenir. Yetişkin yakın dönemde karşılaştığı sorunları çözmek için eğitime katılan bireydir. Eğitimde edindiklerini toplumda hemen kullanamıyorsa ya da kullanamayacağına inanmışsa eğitime devam etmez. Dış verimliliği yüksek olmayan bir halk eğitimi örgütünün yaşama şansı sınırlıdır.

Halk Eğitimi Örgüt ve Yönetimine Çevre Temsilcilerinin Katılması :

Halk eğitimi örgütünün açıklık derecesi, yönetim süreçlerine çevre temsilcilerinin katılmasını sağlama yoluyla da artabilir. Alt sistemle-

rin bazılarında çevre temsilcilerinin bulunması sağlanabilir. Çevre temsilcilerinin, eğitim kurumunun, politika saptama, amaç belirleme gibi işlevlerine katılmak üzere, bazı kurullarında yer alması, değişik ülkelerde uygulamalarına rastladığımız bir yöntemdir. Bu yolla çevre beklentilerinin kurumun amaç ve politikasına yansımaları söz konusu olabilmektedir.

Kültürel Etkinlikler :

Halk eğitimi örgütlerinin kültürel etkinlikler düzenlemesi, çevre ile etkileşimi artırmasının yollarından biri olabilir. Kütüphane etkinlikleri, halka açık konferans dizileri, film ve tiyatro gösterileri gibi sanatsal etkinlikler, eğitim örgütü ile çevre halkı arasında yabancılaşma duygusunun azaltılmasında olumlu sonuçlar verir.

Halk Eğitimi Örgütlerinde Çevre ile İletişimi Sağlayacak İletişim Birimleri Kurulması ve Halkla İlişkiler Uygulanması :

Halk eğitimi örgütleri içinde kendi hizmet ve işlevlerini tanıtmakla görevli iletişim birimleri kurulması (halkla ilişkiler büroları, danışma merkezleri vb.) çevre ile etkileşimi artırmanın yollarından birisidir.

Toplumsal gelişme ile birlikte bir yandan yönetimin giderek karmaşıklaşması, öte yandan, kamu oyununun yönetim eylemini denetleyen toplumsal bir güç olarak ortaya çıkması, yönetimleri yaptığı eylem ve işlemler konusunda halkı aydınlatma bilgilendirme çabalarına götürmüştür. Halkın desteğini ve onayını kazanma, yönetime katılmayı sağlama, demokratik yönetim olgusunun bir gereği haline gelmiştir. Bunu gerçekleştirmenin yolu ise "halkla ilişkiler" uygulamasıdır. Halkla ilişkileri, Asna şu şekilde tanımlamaktadır;

Halkla ilişkiler dediğimiz görev, özel ya da tüzel bir kişinin, yani bir insanın, bir derneğin, özel kuruluşun ya da kamu kuruluşunun karşılıklı iş yapmak durumunda olduğu gruplarla ilişkiler kurması, varsa ilişkilerini geliştirmesi için gösterilecek çabalar (Asna, 1969, s. 2).

Tortop'a göre ise:

İdarenin izlemekte olduğu politikanın halka benimsetilmesi, faaliyetlerin devamlı ve tam olarak

halka duyurulması, idareye karşı olumlu bir hava yaratması ve buna karşılık halkın da idare hakkında ne düşündüğünün ve ne istediğinin bilinmesi ve halkla işbirliği sağlanması sürecine halkla ilişkiler denir (Tortop, 1973, s. 6).

Kazancı halkla ilişkilerin iki evresini "tanıtma" ve "tanıma" olarak belirlemektedir. Tanıtmayı yönetilenlerin aydınlatılması, kararların açıklanması, bunun yanında çağımızda karmaşık bir yapıya ulaşan yönetim aygıtının yol açtığı tanıma-bilme eksikliğini gidermek için, yönetilene bilgi aktarma çalışması olarak tanımlanmıştır. Tanınmanın ise yönetimin karar almada bilgi eksikliğini gidermek, çevreyi tanımak, halkla kimi konularda sorumluluğu bölüşmek, değişen koşulları ve onlarla ilgili halk isteklerini öğrenmekle ilgili olduğunu belirtmektedir (Kazancı, 1982, s. 37).

Eğitimde halkla ilişkiler ise, "genel politikasına göre, bir eğitim örgütünün toplum ve çevredeki yerini, başarı ve başarısızlığını halka duyurma ve anlatmasıdır (Bursahoğlu, 1987, s. 206).

Bir halk eğitimi örgütünde halkla ilişkiler uygulaması şu yararları sağlar:

1. Halkı düzenlenen eğitim etkinliklerinden haberdar ederek, eğitime katılmayı artırır. Halk eğitimi ile ilgili olarak yapılan pek çok araştırma eğitime katılmama nedenlerinden birisinin eğitim olanaklarını nerede bulacaklarını bilmeme olduğunu göstermiştir.

2. Etkili bir halkla ilişkiler uygulaması, halkı eğitime katılma konusunda ikna edebilir.

3. Kurum hakkında çevre istek ve tepkileri öğrenilerek bunların kurum amaç ve politikasına yansımaları sağlanabilir.

Halkla ilişkiler uygulaması, halk eğitimi örgütü ile ilişkide bulunduğu çevre arasında etkili bir iletişimi gerektirir. Bu nedenle çevre halkının özelliğine göre en uygun iletişim kanallarının ne olduğunun belirlenmesi önem taşır. İletişim kuramları mümkün olduğunca çok kanallı bir iletişim mekanizmasının etkili olduğunu göstermektedir. Gerek yüz yüze iletişim kanalları, gerek kitle iletişim araçları, birbirlerini destekler biçimde halkla ilişkiler uygulamasında kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Asna, M. Alaeddin,** *Halkla İlişkiler*, TODAİE yay. Ankara, 1969.
- Başaran, İ.E.,** *Yönetime Giriş*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi yay. Ankara, 1984.
- Bursahoğlu, Ziya,** *Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama*, Üçüncü baskı, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yay. Ankara 1978.
- . *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*, Genişletilmiş 7. Baskı, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi yay. Ankara, 1987.
- Bülbül, Sudi,** "Dünya Eğitim Bunalımı ve Eğitim Finansmanı Sorunu", *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, sayı: 1-2, 1988.
- Kazancı, Metin,** *Halkla İlişkiler*, Savaş yay. Ankara, 1982.
- Lowe, John,** *Dünyada Yetişkin Eğitimine Toplu Bakış*, (Çev: Turhan Oğuzkan) Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1985.
- M.E.B.,** *Yaygın Eğitim Etkinliklerinin Programlanması, Planlanması, Organizasyonu*. Yaygın Eğitim Enstitüsü, Ankara, 1980.
- Tortop, Nuri,** *Halkla İlişkiler*, AİTİA yay. Ankara, 1973.